

SOMUNCU BABA HAZRETLERİNİN MENKİBEVÎ HAYATINDAN KESİTLER

Tasavvuf, Hakk (c.c.)'in rızasını kazanmak ve ebedî saadete ulaşmak için nefsi terbiye etme, ahlâkı güzelleştirme, içi ve dışı tenvir etme, suret ve sîreti tezkiye etmektir. İşte onun konusunu insan ve özellikle insanın ruhu, ahlâkı ve psikolojik yapısı teşkil etmektedir.

Tasavvuf, yaşanan bir ilim (hâl ilmi) olduğu için İslâm'ın bâtinî yönünü teşkil eder. İman, ihsan ve Hakk'ı tanıyıp bilmek de onun konusu içine girer. Tasavvufun gayesi de, ahlâkın kemâl mertebesine ulaşması için her hususta Hz. Peygamber (s.a.v.)'in gösterdiği yolu takip etmektir. Tasavvufun gayesi, Hakk (c.c.)'in rızasını kazanmak için nefisleri temizlemek, güzel ahlâk sahibi olmaya çalışmak, kısaca Allah ve Rasulü'nün ahlâkı ile ahlâklanmaktır.' Tasavvuf ilminin gayesi; "ahlâk-ı mahmudeyi celb, ahlâk-ı mezmumeyi defdir"; yani kötü sıfatlardan arınmak ve iyi huylarla bezenmektir. İşte Somuncu Baba Hazretlerinin de her amı ve hâli güzel ahlâk ile bezeli olup insanlara ve insanlığa örnektir.

Şeyh Hamid-İ Velî (Somuncu Baba) Hazretlerinin menkıbevî hayatını kesitlerle ifadeye çalışalım.

Bayezid Dergâhı

1331 senesinde Kayseri'nin Akçakaya Köyünde doğdu. Anadolu'ya mânevî fetih için

gelen Horasan erenlerinden Şemseddin Musa Kayserî'nin oğludur. Soyu Peygamber Efendimiz (s.a.v.)'e ulaşır. Peygamber Efendimizin yirmi dördüncü kuşaktan torunudur. İlk tahsilini babasından aldı. Babasının vefatından sonra Şam'a giderek, Hankâh-ı Bâyezîdiyye'de ilim öğrendi.

Hâce Alaaddin-i Erdebilî ve Mânevî Görev Verilmesi

Somuncu Baba Hazretleri, şarkın en işlek köprüsü özelliğinde olan Şam'a gidip gelen âlim ve fazıllardan o zamanın en büyük makamında kimin olduğunu sorup araştırıyordu. Nitekim Şeyh Hamid'e Erdebil'deki şeyhini haber verdiler. Erdebil'de veya Tebriz yakınlarındaki Hoy şehrinde Hâce Alaaddin'le buluşan Şeyh Hamid burada aradığını bulmuştur. Bu hususta Seyyid Abdülbaki Efendi eserinde şunları yazar:

"Üç gün boyunca sohbet oldu. Tüm âşıklar mest ve medhuş oldular. Bu halden tüm gökyüzü memnun oldu. Tüm insanlar ve hayvanlar hayran kaldılar. Hatta âşıkân-ı meczubânın 'hu hu' nidaları her tarafa yayıldı, yer gökle birleşti. Bu an ise kıyamet gününden bir nişan oldu. Bu hâle tüm gökyüzü ve melekler hayretle baktılar hayran oldular."²

"Tüm müridan çekilip gitti. Şeyh'in kimse kalmadı mı, rusu üzerine çevre arandı ve bir

köşede kendinden geçmiş olarak Şeyh Hamid bulundu. Burada irşadı tamamlandı. Hâce Alaaddin, Somuncu Baba Hazretlerine kendisinin Diyar-ı Rum'a (Anadolu) gitmesi gerektiğini, orada irşad vazifesinin devam edeceğini söyledi. Somuncu Baba Anadolu'ya doğru yola çıktı. Fakat arkasından buradaki sırları Anadolu'ya taşıyor diye dedikodu yaptılar. Bunun üzerine Hâce Alaaddin müridlerine, 'Şeyh Hamid gözden kayboluncaya kadar arkasından bakın; eğer arkasına dönüp bakarsa bizim ve onun için korkulacak bir şey yoktur' dedi. Somuncu Baba Hazretleri yolda giderken iki kez arkasını döner bakmıştı."³

Nazar etti, büyüklerin rahmeti geniş olduğu için dedikodulara rağmen şehir halkının kurtuluşuna vesile oldu. Dalaletle düşmediler. Kısa bir zaman sonra Hâce Alaaddin vefat etti. Somuncu Baba Hazretleri ise Anadolu'ya ulaşmış, mânevî görevi yapmaya başlamıştır.

Emir Sultan - Aşk Ateşi

Somuncu Baba Hazretlerinin Bursa'da hakiki hâlini ilk kez gören ve anlayan, onun feyzinden istifade eden mânevîyat büyüğü Emir Sultan Hazretleri olmuştur. Somuncu Baba Hazretleri ile Emir Sultan'ın ilk tanışması şu şekilde olmuştur: Somuncu Baba Hazretleri fırının önünde ekmeklerin pişmesini bekliyordu. Başında yeşil bir sarık üzerinde nohudî renk-

te bir elbiseyle bir genç adam geldi. Elinde küçük bir çömlek vardı. Göz göze gelmişler bir tek kelime etmemişlerdi. İki büyük şahsiyet hiç konuşmadan tanışmışlardı. Emir Sultan çömleği pişirmesi için Somuncu Baba'ya verdi. Somuncu Baba çömleği fırına sokmak istedi, fakat çömlek fırına girmiyordu. Bunun üzerine Emir Sultan'a dönerek "Bu çömleği ancak sen fırına sokabilirsin." dedi. Emir Sultan, çömleği fırına sürdü fakat fırın soğuktu. Ateş yoktu fırında, fırın yanmıyordu. Buna rağmen Somuncu Baba fırının kapağını kapatarak birazdan pişer, biraz sonra çömleğini alırsın, dedi. Böylece iki gerçek dost birbirini bulmuş; Emir Sultan Somuncu Baba Hazretlerinin feyzinden yararlanmaya başlamış gerçek sırrına vakıf olmuştu.

Yıldırım Bayezid Han, 1396 Niğbolu Zaferinin bir nişanesi olarak Bursa Ulu Camiinin in-

şasını başlatmıştı. Ulu Camii 1399'da tamamlanmıştır. Hatta caminin inşası sırasında işçilerin ekmek ihtiyacını Somuncu Baba karşılamış kendi fırınında pişirmiş olduğu ekmekleri işçilere dağıtmıştır. Dua, himmet ve bereket cami inşası boyunca da devam etmiştir. Ulu Cami'nin tamamlanmasından sonra İslâm dünyasında mevcut olan âdet üzerine açılışı Cuma günü yapılacak, ilk namazı kaza borcu olmayan birisi kıldıracaktı. Yıldırım Bayezid de bu ulvi görevi (İmamet-Hitabet) damadı Emir Sultan'a vermek istiyordu. Fakat Emir Sultan bu görev teklifi üzerine görevi kabul etmemiş ve Somuncu Baba (Şeyh Hamid-i Velî)'yi işaretle şunları söylemiştir:

"Kutb-ı zaman ve Halife-i hakikat-i Habib-i Rahman hâlâ şehir-i Bursa'da iken bu fakiri böyle hizmete layık ve şayan görmek münasip değildir. O ki

sahib-i zaman ve kutb-ı daire-i imkândır. İlm-i zahirde efdaldir."

Böylece o Ulu Caminin şanına, şöhretine yakışır şekilde açılmasının ona ait olacağını dile getiriyordu. Somuncu Baba Hazretleri ise sırrının açığa çıktığını anlıyor ve Emir Sultan'a "Hay Emir hay! Niçin bizi faş ettin?" diyor⁴ fakat yine de Ulu Caminin açılışı içinde harekete geçiyordu.

Bursa Ulu Cami'nin açılışında hatiplik yapan Somuncu Baba Hazretleri Fatiha Suresinin yedi türlü tefsirini yapıyordu. Bursa'da böylesine hutbe okuyan, insanları derinden etkileyen biri daha görülmemiştir. Herkes şaşkınlık ve hayranlık içerisinde Somuncu Baba Hazretlerini izlemiş ve kendisine bakakalmışlardı. Tüm insanlar onun büyük bir velî, zamanın kutbu, sultanı olduğunu anlamışlardı. Hutbesi sırasında zamanımızdaki bazı ulemanın Fatiha Suresiyle ilgili bazı müşkülleri vardır, diyerek Molla Fenarî'nin tüm müşküllerini çözmesi camideki ulema, meşayih ve insanları hayrete düşürmüştü, hayranlıklara gark etmiştir. Hutbe sonrası Molla Fenarî -ki bu şahıs şeyhülislâm, müftü'ül-en'am ünvanını almış 21 yıl Bursa kadılığı yapmış, yüzden fazla eser yazmıştır- ayağa kalkarak cemaate şunları söylemiştir:

"Şeyh Hamid-i Velî bize buradan hikmetler saçıyor. Ululuğunu gösteriyor. Fatiha'nın ilk

tefsirini cemaatten herkes anladı, ikinci tefsiri ise buradakilerden ancak bazıları çözebildi. Üçüncü tefsiri çok az kimse anlayabildi. Dördüncü ve ondan sonra yapılan tefsirler bizim idrakimizin dışındadır. Bunları yalnız kendisi anlayabilir."⁵

Molla Fenarî, bu manalardan aldığı ilhamla Fatiha-ı Şerife'yi tefsir eden bir eser yazmıştır. Bu eseri "Tefsir'ül Fatiha" veya "Ayn'ül-Ayan" olarak bilinir. Bu eser çok meşhurdur ve kaynağı Somuncu Baba Hazretleridir. Bu ise bizlere Somuncu Baba Hazretlerinin tefsirde de üstad olduğunu ispatlarken ledün ilminin ne kadar kıymetli olduğunu bir kez daha gösterir.

Somuncu Baba Hazretlerinin Fatiha Suresinin yedi ayrı manada tefsir etmesi onun (mutasavvıfların) iş'arî tefsirini çok iyi bildiğini kanıtlar. Bilhassa İbni Arabî mektebinin, Kur'an ve hadislerden çıkardıkları zahiri manalar yanında bâtinî (mânevî) anlamlara muttali olduğunu göstermektedir.⁶ Bilindiği gibi mutasavvıflar fıkıh ve kelamcılarının kullandığı nazar ve istiblâl metodundan ziyade tasfiye ve işraka dayalı bir mukâşefe metodunu izlemektedirler. Ayet ve hadisleri tefsir ederken de bu metoda başvururlar. Somuncu Baba'da Fatiha Suresinin tefsirinde bu metodu kullanmış, Fatiha Suresinin manalarını mânevî açıdan açıklamıştır. Öyle ki Somuncu Baba ledün ilminin bazı sırlarını Bursa halkına açıklarken namazın nasıl kılınması gerektiğini, namazda

okunan Fatiha Suresinin önemini ve içeriğini açıklamıştır. Yani insanlara; Yaratıcıya yapılacak olan ibadetin gerçek boyutunu göstermiştir.

Hutbe ve namaz bittikten sonra cemaat elini öpmek için hücum etmiş Somuncu Baba Hazretleri caminin üç kapısından aynı anda çıkmış, insanlar üç farklı yerde Somuncu Baba Hazretleriyle görüşmüşlerdir. Akabinde çilehanesine gitmiş ve bir daha ekmek yapmamıştır. Molla Fenarî, Somuncu Baba Hazretlerinden feyz almış ledün ilmini okumuştur. Somuncu Baba'nın vefatından sonra da halifesi Hacı Bayram-ı Velî Hazretleri ile münasebetini devam ettirmiş, sohbetlerinde bulunmuş ve tâbi olmuştur.⁷

Tevazu

Zamanın mânevî büyüğü, mutasarrıfı olan Somuncu Baba'nın iki fırını vardı. İki fırında ancak doksan ekmek pişirdi. Kendisi ekmekleri iki küfeyle merkebe yükler Bursa çarşısına gelirdi. Her gün aynı saatte geldiği için ne zaman geleceği halk tarafından da bilinirdi. Günde iki kez sabah akşam ekmek getirir herkes gelen bu ekmekten alırdı. Kimileri de sırf onu görmeye gelirdi. Onu görmek ve ona yakınlaşmak insanlara büyük bir haz ve neşe verir, gönülleri huşu ile doları. Hatta merkebi dahi sadık bir köle gibi hareket eder o durursa durur yürürse yürürdü. Bu hâlde alışan Bursa esnafı onu görmekten rahat edemez heyecanla

çarşıya geliş zamanını beklerlerdi. Ekmeğini satarken "Somunlar, mü'minler somunlar..." diye satardı. Pişirdiği ekmeğini mü'minlere arz etmesinin sebebi ehlullahın güzel şeylerinin mü'minlere nasip olması sırrından kaynaklanmaktadır.⁸ Somuncu Baba Hazretleri mânen ve maddeten lezzetli olan ekmeği, tavır ve davranışları ile halkı derinden etkilemiş halk arasında kendisine karşı sıcak bir sevgi seli ve yumağı oluşmuştur.

Somuncu Baba Hazretlerinin melâmet neşvesi insanları kendisine yaklaştırırken kendisinin esas gayesi mânevî makamını gizlemek halk içerisinde Hakk'la olmak olduğu gibi örnek davranışlarıyla da insanları etkilemek ve yönlendirmektir. Kendisini gizlemekten hoşnut olan Somuncu Baba Hazretlerinin zamanın kutbu olduğunu kimse bilmiyor, kendisine Ekmekçi Koca, Somuncu Baba adını veriyorlardı. Böylece hem insanlara yardım ediyor hem de gizliliğini muhafaza ediyordu.

Dipnot

1. Palakoğlu, Gönüller Sultanı Es-Seyyid Osman Hulûsi Efendi (k.s), Ankara, 2005, s. 4
2. Es-Seyyid Abdülhakî Efendi, H. 1156 tarihli Tabakat Kitabı, Şeyhzadeoğlu Özel Kitaplığı, Kitap No: 650, Tasnif No: 297, s. 10,11.
3. Seyyid Abdülhakî Efendi, a.g.e., s. 11,12.; Ahmet Akgündüz, Arşiv Belgeleri Işığında Somuncu Baba ve Neseb-i Âlisi, İstanbul 1995, s. 42,43.
4. Seyyid Abdülhakî Efendi, a.g.e., s. 13-14; M. Ali Cengiz - Y. Adıgüzel - M. Gülseren, Somuncu Baba (Şeyh Hamid-i Velî), s. 22, Ankara 1965, s. 23.
5. Sarı Abdullah Efendi, Semarat'ül Fuad, 1288, İstanbul, s. 231-232.; Mehmet Ali Ayni, Hacı Bayram-ı Velî, İstanbul, 1343; İsmail Hakkı Bursavî, Silsile-i Tarik-i Celveti, İstanbul, 1291, s. 72.
6. Kamil Yılmaz, "XV. Asır Anadolu Mutasavvıfları arasında Somuncu Baba'nın Yeri" Somuncu Baba ve Es-Seyyid Osman Hulûsi Efendi Sempozyumu Tebliğleri, s.17-21.; Akgündüz, a.g.e., s. 49.
7. Lami Çelebi, Nefahatü'l-Üns Tercümesi, s. 833; Kamil Yılmaz, a.g.m., s. 17-23.
8. Seyyid Abdülhakî Efendi, a.g.e., s. 12-13; Akgündüz, a.g.e., s. 46.